

"...

I - İPTAL İSTEMİNİN GEREKÇESİ :

Dava dilekçesinde öne sürülen iptal isteminin gerekçesi şöyledir:

I- Konunun açıklanması:

1) 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanunun Bazı Maddelerinin değiştirilmesine ve Bu Kanuna 5 Geçici Madde Eklenmesine Dair 1893 sayılı Kanun, Anayasa'nın 93 üncü maddesine dayanılarak Cumhurbaşkanı tarafından 16 Mayıs 1975 tarih ve 4 - 394 sayılı yazı ile bir daha görüşülmek üzere Millet Meclisi Başkanlığına geri gönderilmiştir.

2) 1893 sayılı Kanun, geri gönderme gerekçesinin kapsamı dışında kalan değişiklikler yapılarak ve 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna 4 Geçici Madde Eklenmesine Dair 1982 Sayılı Kanun olarak T.B.M.M. ce kabul edilerek, yayımlanmak üzere 30 Nisan 1976 tarih ve 1011-8953 sayılı yazı ile Cumhurbaşkanlığına gönderilmiştir.

3) 1982 Sayılı Kanun, 1893 Sayılı Kanunun geri gönderme gerekçesinin kapsamı dışında kalan değişiklikler yapılarak kabul edilmiş olması nedeniyle, yeni bir kanun olarak telâkki edilerek Cumhurbaşkanınca Anayasa'nın 93 üncü maddesi hükmüne göre bir daha görüşülmek üzere 7 Mayıs 1976 tarihinde 4 - 383 sayılı yazı ile Millet Meclisi Başkanlığına geri gönderilmiştir.

4) T.B.M.M. nin 1779 sayılı Kanun nedeniyle 18 Nisan 1979 tarihinde aldığı karara dayanılarak, 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna 4 Geçici Madde Eklenmesine Dair 26 Nisan 1976 tarih ve 1982 sayılı Kanun yayımlanmak üzere, Millet Meclisi Başkanlığının 20 Nisan 1979 tarih ve 1011-19988 sayılı yazısıyla, Cumhurbaşkanlığına gönderilmiştir.

5) Söz konusu Kanun T.B.M.M. Kararına dayanılarak 30 Nisan 1979 tarih ve 16624 (MÜKERRER) sayılı T.C. Resmî Gazete'de yayımlanmış; ancak, Anayasa'nın 93'üncü maddesiyle Cumhurbaşkanına tanınan yetkinin Anayasa Mahkemesince açıklığa kavuşturulması için Yüksek Mahkemeye başvurulması zorunluluğu hasıl olmuştur.

6. T.B.M.M. nin 18 Nisan 1979 tarihli kararında, bir daha görüşülme isteğinin kapsamı dışında kalan hususlarda ve maddelerde T.B.M.M. ce değişiklik yapılsa dahi, Cumhurbaşkanının Anayasa'nın 93'üncü maddesine göre, bir kanunu bir kez daha görüşülmek üzere bir defadan fazla geri göndermeyeceği kararlaştırılmış bulunmaktadır.

7) 18 Nisan 1979 tarihli T.B.M.M. kararı, bu davanın açılışının ana nedenlerinden birini teşkil etmektedir. Bu nedenle, söz konusu kararın verilmesine neden olan karar ve işlemlerin kronolojik bir sıra içinde açıklanması, davanın aydınlığa kavuşması bakımından yararlı olacaktır.

18 Nisan 1979 tarihli T.B.M.M. kararı, kronolojik bir sıra içinde aşağıda arzedilen işlem ve kararlardan sonra oluşmuştur:

Esas Sayısı:1979/25

Karar Sayısı:1979/46

a) Cumhurbaşkanı tarafından bir kez daha görüşülmek üzere Anayasanın 93'üncü maddesine göre T.B.M.M. ne geri gönderilen bir kanun, bazı değişiklikler yapılarak kabul edilmiş ise, ikinci kanun metninde ilk kanunun metninde mevcut olmayan ve Cumhurbaşkanının geri gönderme gerekçesinin kapsamı dışında kalan değişiklikler yapılmış olsa dahi, Cumhurbaşkanının bir kanunu bir daha görüşülmek üzere ikinci kez geri göndermesinin mümkün olmayacağı, Millet Meclisi Anayasa Komisyonunun 30 Haziran 1975 tarih ve 15 sayılı raporu ile karara bağlanmıştır.

Millet Meclisi Genel Kurulunun 3 Temmuz 1975 tarihli Birleşiminde Komisyonun bu görüşü kabul edilmiştir.

b) Cumhurbaşkanı tarafından Anayasa'nın 93'üncü maddesine göre bir kez daha görüşülmek üzere gönderilen bir kanunun T.B.M.M. de kabulü sırasında, kanun metninde Cumhurbaşkanının geri gönderme gerekçesinde değinilen hususlar ve maddeler dışında bazı değişiklikler yapılmışsa, Cumhurbaşkanının bu kanunu bir kez daha görüşülmek üzere geri gönderebileceği, Cumhuriyet Senatosu Anayasa ve Adalet Komisyonunun, 9 Haziran 1976 tarih ve 11 sayılı raporunda karara bağlanmıştır.

Komisyon kararında, bu gibi durumlarda aynı kanunun Cumhurbaşkanı tarafından ikinci kez geri gönderilmesinden söz edilemeyeceği, bunun ikinci kez geri gönderme değil fakat ilk kez geri gönderme olarak kabul edilmesi gerektiği ve Anayasa'nın 93'üncü maddesi hükmüne aykırı olmadığını görüşü benimsenmiştir.

Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulu 29 Haziran 1976 tarihli Birleşiminde bu görüşü aynen kabul etmiştir.

c) Aynı konu hakkında Millet Meclisi Genel Kurulunun 3 Temmuz 1975 tarihli Birleşiminde aldığı karar ile Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunun 29 Haziran 1976 tarihli Birleşiminde aldığı karar arasında görüş ayrılığı doğduğu için, bu görüş ayrılığını çözüme bağlamak üzere Millet Meclisi Genel Kurulunun 5 Ocak 1977 ve 13 Ocak 1977 tarihli Birleşimlerinde Karma Komisyon kurulmasına karar verilmiştir.

Cumhuriyet Senatosu Genel Kuruluda 1 Haziran 1978 tarihli Birleşiminde bu görüşü kabul etmiştir.

d) Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosunun bu kararlarından sonra, Anayasa'nın 92 ve Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 24'üncü maddesi uyarınca bir Karma Komisyon kurulmuştur.

Bu Karma Komisyon; bir kanunun Cumhurbaşkanının yeniden görüşülme isteğinin kapsamı dışında kalan maddelerinde T.B.M.M. ce değişiklik yapılmışsa, bu değişikliğin yeni bir kanun niteliğinde olacağı; Cumhurbaşkanının bu değişiklikleri uygun bulmadığı takdirde, değiştirilen kuralların bir daha görüşülmesini isteyebileceği; Cumhurbaşkanının bu değişikliklere ilişkin bir daha görüşme talebinin aynı Kanunu T.B.M.M.'ne ikinci defa geri gönderme olarak nitelendirilemeyeceği; aksi görüşün Anayasa'nın 93'üncü maddesi ile Cumhurbaşkanına tanınan yetkiyi sınırlandırıcı nitelikte olacağı ve Anayasayla bağdaşmayacağına oybirliği ile karar vermiştir.

e) Millet Meclisi Genel Kurulu, Karma Komisyon raporunda oybirliği ile belirtilen görüşün aksine olarak, bir daha görüşülme isteğinin kapsamı dışında kalan hususlarda ve maddelerde T.B.M.M.'ce değişiklik yapılsa dahi, Cumhurbaşkanının Anayasa'nın 93'üncü

Esas Sayısı:1979/25
Karar Sayısı:1979/46

maddesine göre, bir kanunu bir kez daha görüşülmek üzere bir defadan fazla geri gönderemeyeceğini 18 Nisan 1979 tarihinde kararlaştırmıştır.

II. İptal gerekçesi :

A - 1982 sayılı Kanun, 1893 Sayılı Kanunun Cumhurbaşkanının geri gönderme gerekçesinin kapsamı dışında kalan değişiklikler yapılarak kabul edilmiştir.

1) 1982 Sayılı Kanunun 5'inci maddesi, 1893 sayılı Kanundaki 5'inci maddesi hükmü değiştirilerek kabul edilmiştir.

2) 1982 Sayılı Kanunun 7 nci maddesinin A/a bendi, 1893 sayılı Kanunun 7 nci maddesinin A/a bendi hükmü değiştirilerek kabul edilmiştir.

3) 1982 sayılı Kanunun 21 inci maddesinin (d) bendi, 1893 sayılı Kanunun 21 inci maddesinin (d) bendi hükmü değiştirilerek kabul edilmiştir.

4) 1982 sayılı Kanunun 31 inci maddesi, 1893 sayılı Kanunun 31 inci maddesi hükmü değiştirilerek kabul edilmiştir.

5) Yukarıda 1 - 4 numaralı kısımlarda açıklandığı üzere, 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna 4 Geçici Madde Eklenmesine Dair 1982 sayılı Kanun, daha evvel Cumhurbaşkanınca bir kez daha görüşülmek üzere T.B.M.M.'ne gönderilmiş olan 1893 sayılı Kanunun metninden niteliği itibariyle farklı olan hükümleri kapsamaktadır.

6) Ayrıca, bir daha görüşülmek üzere T.B.M.M.'ne geri gönderilen 1893 sayılı Kanun metninde, 1982 sayılı Kanun kabul edilirken yapılan bu değişiklikler, Cumhurbaşkanının geri gönderme gerekçesinin de kapsamı dışında kalmaktadır.

B - T.B.M.M.'nin 18 Nisan 1979 tarihli kararı, kanun hükmüne eşdeğer ve kanun hükmü etkisinde bir kural ihdası niteliğindedir.

1) Anayasa'nın değişik 64 üncü maddesinde, T.B.M.M.'nin ödev ve yetkileri belirtilirken, bunlar arasında yasama yorumuna yer verilmemiştir.

Bu husus, ayrıca Anayasa'nın 64 üncü maddesinin gerekçesinde ve bu madde ile ilgili Kurucu Meclis müzakereleri esnasında açıkça ortaya konulmuştur.

2) Anayasa'nın 4 üncü maddesinin 3 üncü fıkrasının son cümlesine göre de, hiçbir kimse veya organın kaynağını Anayasa'dan almayan bir Devlet yetkisi kullanması mümkün değildir.

3) Yasama Meclislerince kabul edilen bir metnin adı (Kanun) olmasa dahi, eğer Yasama Meclislerince yapılan işlem veya konulan kural, içeriği ve etkisi bakımından kanun hükmüne eşdeğer nitelikte sonuçlar doğuruyor ise, bu işlem veya kuralın kanun niteliğinde bir düzenleme sayılarak Anayasa Mahkemesinin denetimine tâbi tutulmasının zorunlu olacağı tabiidir. Nitekim, bu husus Anayasa Mahkemesinin 22/2/1977 tarih ve Esas : 1977/6, Karar : 1977/14 sayılı kararında da açıkça belirtilmiştir.

Esas Sayısı:1979/25
Karar Sayısı:1979/46

T.B.M.M.'nin 18 Nisan 1979 tarihli kararı, içeriği ve doğurduğu sonuçlar bakımından kanun hükmüne eşdeğer nitelikte olduğundan dolayı, bu kararın Kanun mahiyetinde bir düzenleme olarak kabul edilmesi gerekmektedir. Bu nedenle de, Anayasa Mahkemesinin denetimine tâbi olacağı şüphesizdir.

4) T.B.M.M.'nin 18 Nisan 1979 tarihli kararında, Anayasa'nın 93 üncü maddesi ile Cumhurbaşkanına tanınan yetki, Yasama Organınca yorumlanmıştır. Yukarıda I No. lu kısımda belirtildiği gibi 1924 Anayasasında mevcut olan yasama yorumu yetkisi, 1961 Anayasa'sında T.B.M.M.'ne tanınmamıştır. Bu nedenle, T.B.M.M.'nin bu kararı, T.B. M.M.'nin görev ve yetkilerini tesbit eden Anayasa'nın 64 üncü maddesine aykırı olduğu gibi, kaynağını Anayasa'dan almayan bir devlet yetkisinin kullanılması mümkün olamayacağından dolayı da Anayasa'nın 4 üncü maddesinin 3 üncü fıkrasının son cümlesi hükmüne aykırı bulunmaktadır.

5) Yukarıda arzedilen nedenlerle, Anayasa'ya aykırı olan 18 Nisan 1979 tarihli T.B.M.M. kararının, Anayasa'ya aykırılık nedeniyle iptal edilmesi gerektiği kanısındayım.

6) T.B.M.M.'nin 18 Nisan 1979 tarihli kararı Anayasa'ya aykırılık nedeniyle iptal edildiği takdirde, bu karara dayanılarak yayımlanan 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanunun Bazı Maddelerinin değiştirilmesine ve Bu Kanuna 4 Geçici Madde Eklenmesine Dair 1982 Sayılı Kanun da yok sayılarak iptal edilmesi gerekecektir.

C - T.B.M.M./nin 18 Nisan 1979 tarihli kararı ve bu karara dayanılarak 1982 sayılı Kanunun görüşülerek kabul edilmiş sayılması, hem Kanunların T.B.M.M.'nde görüşülmesi ve kabul edilmesi ile ilgili Anayasa kurallarına aykırıdır, hem de Anayasa'ya aykırı bir içtüzük kuralı ihdası niteliğindedir.

1) T.B.M.M.'nin 18 Nisan 1979 tarihli kararı ve bu karara dayanılarak 1982 sayılı Kanunun görüşülerek kabul edilmiş sayılması, Kanunların görüşülmesi ve kabulüyle ilgili olan Anayasa'nın 92 nci maddesi hükmüne aykırı bir durum ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle de, hukuken geçersiz sayılmak gerekir.

2) T.B.M.M.'nin bu kararı, aynı zamanda kanunların görüşülmesi ve kabulüyle ilgili olarak Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu İçtüzüklerinde mevcut olan hükümlere aykırı bir içtüzük kuralı ihdası niteliğinde olup, hukuken geçersizdir.

3) Ayrıca, T.B.M.M.'nin söz konusu kararı ile ihdas edilen içtüzük kuralı, kanunların görüşülmesi ve kabulüyle ilgili olarak Anayasa'nın 92 nci maddesinde öngörülen esaslara aykırı bir durum ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle, söz konusu Kararın Anayasa'ya aykırılık sebebiyle iptal edilmesi gerektiği kanısındayım.

4) T.B.M.M.'nin 18 Nisan 1979 tarihli kararın Anayasa'ya aykırılık nedeniyle iptal edildiği takdirde, bu karara dayanılarak yayımlanan 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna 4 Geçici Madde Eklenmesine Dair 1982 sayılı Kanunun da yok sayılarak iptal edilmesi gerekeceği tabiidir.

D - 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna 4 Geçici Madde Eklenmesine Dair 1982 Sayılı Kanun esas bakımından da, Anayasaya aykırı hükümleri ihtiva etmektedir.

Esas Sayısı:1979/25
Karar Sayısı:1979/46

1) 1982 Sayılı Kanunun 22 nci maddesinde, Diyanet işleri Başkanlığında çalışan görevlilerin sahip olması gereken nitelikler düzenlenmiştir.

Bu arada, 22 nci maddenin birinci fıkrasında; Diyanet İşleri Başkanı ile Kuruluşun bütün görevlilerinin itikadı, ibadeti, tavır ve hareketlerinin islâm törelerine uygunluğunun çevrelerinde bilinir olması ortak nitelik olarak öngörülmektedir.

2) Diyanet İşleri Başkanı ve diğer din görevlilerinde 22 nci maddenin birinci fıkrasında öngörülen ortak niteliğin aranması gereklidir. Ancak, söz konusu ortak niteliğin bunlar dışında kalan ve Devlet Memurları Kanununun 36 ncı maddesinde öngörülen diğer hizmet sınıflarında da aranmasının gereğini anlamaya imkân yoktur.

Maddenin bu haliyle kalması halinde, Diyanet İşleri Başkanlığındaki teknik hizmetler, sağlık hizmetleri, avukatlık hizmetleri ve yardımcı hizmetler sınırlarındaki görevlilerin de bu ortak niteliği haiz olmaları gerekecektir. Oysa, bu durumda bulunan görevliler için Devlet Memurları Kanununda öngörülen niteliklerin yeterli olması gerekir. Aksi takdirde, Anayasamızda öngörülen lâiklik ilkesine aykırı bir durum ortaya çıkacaktır.

3) Anayasa'nın 154 üncü maddesi hükmüne göre Genel İdare içinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığının, görevlerini yerine getirirken Anayasa'nın 2 nci maddesinde belirtilen devletin ortak niteliklerine uygun bir şekilde hareket etmesi şarttır. Bu ortak niteliklerden birisi de lâiklik ilkesidir.

Diyanet İşleri Başkanı ve diğer din görevlileri dışında kalan görevlilerde 22 nci maddenin birinci fıkrasında öngörülen ortak niteliğin aranması halinde, Anayasanın 2 nci maddesindeki lâiklik ilkesine aykırı bir durumun ortaya çıkacağı tabiidir.

4) Ayrıca, Anayasanın 19 uncu maddesinin 3 üncü fıkrası hükmüne göre; "Kimse, ibadete, dinî âyin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz. Kimse, dinî inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz."

Dinayet İşleri Başkanlığının bütün görevlilerinde 22 nci maddenin birinci fıkrası hükmünde öngörülen niteliklerin aranması, Anayasanın 19 uncu maddesi 3 üncü fıkrası hükmüne aykırı bir durum ortaya çıkarmaktadır.

5) Yukarıda belirtilen nedenlerle, Anayasanın 2 ve 19/111 hükümlerine aykırı olan 1982 Sayılı Kanunun, esas bakımından da Anayasaya aykırılık nedeniyle iptal edilmesi gerekecektir.

III. Dayanılan Anayasa Kuralları:

Anayasa Madde 4/III, 8, 64, 92 ve 93 ile Anayasa Madde 2, 19/III ve 154.

IV. Sonuç ve İstek :

Yukarıda belirtilen nedenlerle :

1) Anayasanın 4/III, 8, 64 ve 93 üncü maddelerine aykırı olarak, bir yasama yorumu ile Kanun hükmü değer ve etkisinde bir kural ihdas eden ve aynı zamanda Anayasaya aykırı yeni bir içtüzük kuralı konulması niteliğinde olan 18 Nisan 1979 tarihli T.B.M.M. kararının Anayasa'ya aykırılık nedeniyle iptaline;

Esas Sayısı:1979/25

Karar Sayısı:1979/46

2) Bu karara dayanılarak görülmüş ve kabul edilmiş sayıldığı için Anayasanın kanunların görüşülmesi ve kabulüyle ilgili 92 nci maddesi hükmüne ve Anayasanın 4/III, 8, 64 ve 93 üncü maddeleri hükümlerine aykırı olduğu gibi, esas bakımından da Anayasanın 2, 19/III ve 154 üncü maddelerine aykırı bulunan 1982 sayılı Kanunun Anayasaya aykırılık nedeniyle yok sayılarak iptaline karar verilmesini saygılarımla rica ederim.

FAHRİ S. KORUTÜRK

Cumhurbaşkanı

"